

Ingvar Ambjørnsen – Axel Hellstenius

ELLING

Oheismateriaali

TAMPEREEN
TEATTERI

Elling

Ensi-ilta 1.11.2019

Oheismateriaalin valmistus:

Paula Jalo	Nokian lukio, äidinkieli ja kirjallisuus, historia, teatteri-ilmaisu
Hannele Junttila	Tampereen yhteiskoulun lukio, äidinkieli ja kirjallisuus
Virpi Matala	Tampereen kansainvälinen koulu, suomi vieraana kielenä
Eija Piikkilä	TAMK, hoitotyö
Sari Vuokko	Nokianvirran koulu, englantia, ruotsi
Sari Ruokonen	Tredu, sosiaali- ja terveysala
Marjo Vuori	Nokian lukio, uskonto, psykologia, filosofia
Taina Vähämäki	Juhannuskylän koulu, äidinkieli ja kirjallisuus

Mihin tarkoitukseen oheismateriaali on tehty?

Oheismateriaalin tavoitteena on syventää esityksen katsomiskokemusta ja herättää ajatuksia ja keskustelua teatterielämyksestä. Tehtäviä voi käyttää ennen ja jälkeen teatteriesityksen. Materiaali soveltuu esimerkiksi yläkoulun, ammattiopiston ja lukion opiskelijoille. Aineistoa voi soveltaa tehtäessä opintoihin opintosuorituksia.

Miten materiaalia käytetään?

Voitte vapaasti valita teitä kiinnostavat alueet ja käsitellä niitä joko ohjeen mukaan tai haluamallanne tavalla: pari- ja ryhmätöinä, keskusteluina, kirjallisina tehtävinä tai draamatehtävinä.

Voitte tutustua myös muiden näytelmien materiaaleihin sekä teatterietikettiin. Oheismateriaaleissa on erilaisiin tilanteisiin sopivia draamatehtäviä sekä materiaalia teatteriesityksistä yleensä.

<http://www.tampereenteatteri.fi/fi/yleisotyo/opettajille/>

<http://www.tampereenteatteri.fi/fi/yleisotyo/teatterietiketti/>

Kuvat: Vilma Ala-Haavisto, Tampereen Teatteri

Antoisaa teatterielämystä!

SISÄLLYSLUETTELO

I	ELLING: perustietoa esityksestä	4
II	Ennakkotehtäviä	5
III	Keskustelu- ja kirjoitustehtäviä esityksen jälkeen	6
IV	Draamatehtäviä	11
V	Materiaalia ja tehtäviä mielenterveydestä	12
VI	Syventäviä tehtäviä näytelmän teemoista	16
VII	Tampereen Teatterin ohjelmisto	20
VIII	Teatterietiketti	21

I Elling: perustietoa esityksestä

Kirjoittanut **Axel Hellstenius**

Perustuu **Ingvar Ambjørnsenin** romaaniin *Brodre i Blodet*

Suomennos **Henri Kapulainen**

Ohjaus **Samuli Reunanen**

Lavastus- ja pukusuunnittelu **Aili Ojala**

Äänisuunnittelu **Jouni Koskinen**

Valosuunnittelu **Tuomas Vartola**

Elling on hieman erikoinen aikamiespoika, joka äitinsä kuoleman jälkeen joutuu hoitoon psykiatriseen sairaalaan. Laitoksessa Elling saa huonetoverikseen itsetuhoisen naisen kipeän Kjell-Bjarnen. Miesten välille viriää omalaatuinen ystävyys.

Ystävyys joutuu todelliseen tulikokeeseen, kun toverukset muuttavat kaupungin tukiasuntoon ja ryhtyvät totuttelemaan ympäröivään maailmaan. Nuoren sosiaalityöntekijän tukemina he opettelevat käymään kaupassa ja puhumaan puhelimella. He hankkivat kaksi kissanpoikaa ja syövät läskisooisia lähikuppilassa — ja löytävät rappukäytävästä umpihumalaisen ja umpiraskaana olevan yläkerran naapurin, joka on kipeästi avun tarpeessa.

Kirjailija Ingvar Ambjørnsenin hahmoissa pieni kasvaa suuruuteensa ja ahdistuksesta, peloista ja neurooseista virittyä hellänkirpeää komiikkaa, joka vapauttaa nauramaan elämän alituiselle ankaruudelle.

HENKILÖT:

Johannes Korpijaakko	<i>ELLING, nelikymppinen</i>
Ville Majamaa	<i>KJELL BJARNE, nelikymppinen, edellisen kämppis</i>
Kirsimarja Järvinen	<i>GUNN, mielisairaanhoitaja</i>
Antti Tiensuu	<i>FRANK, nuorehko sosiaalityöntekijä</i>
Kirsimarja Järvinen	<i>JOHANNE, uhkea tarjoilijatar</i>
Eeva Hakulinen	<i>REIDUN, yläkerran nainen</i>

II Ennakkotehtäviä

Anna ennen teatteriesitystä oppilaille tarkkailutehtäviä pienissä ryhmissä tai esimerkiksi riveittäin. Kun oppilaat tarkkailevat yhtä suppeata osa-aluetta, havainnoivat he tarkemmin ja huomaavat pieniäkin yksityiskohtia. Tarkkailutehtävät voi purkaa luokassa kaikkien kuullen teatteriesityksen jälkeen ennen teatteriarvostelun kirjoittamista.

1. Keskity puvustuksen tarkkailuun. Mitä asut kertovat ajasta, sosiaalisesta asemasta, varallisuudesta jne.? Millaisia yksityiskohtia puvustuksessa havaitset? Kuinka usein vaatteet vaihtuvat? Mistä se mahdollisesti kertoo?
2. Tarkkaile lavastusta. Mitä lavasteista voit päätellä aikakaudesta, paikasta, henkilöiden tilanteesta jne.? Tarkkaile lavasteiden muutoksia ja pieniäkin yksityiskohtia. Onko lavastus pelkistetty, yksityiskohtainen vai miten luonnehtisit sitä?
3. Tarkkaile esityksessä käytettävää musiikkia. Mitä musiikilla pyritään kertomaan? Millaisiin tunnetiloihin musiikki liittyy? Millaisia tunteita se sinussa herättää?
4. Tarkkaile äänitehosteita (muita kuin musiikki). Mitä äänitehosteita huomaat? Millaisissa tilanteissa äänitehosteita käytetään? Mihin äänitehosteilla pyritään ja millaisia tunnetiloja niillä pyritään luomaan?
5. Tarkkaile näytelmässä käytettävää valaistusta. Miten ja millaisia valoja käytetään, mihin pyritään?
6. Tarkkaile näytelmässä käytettävää kieltä. Puhuvatko kaikki henkilöt samanlaista kieltä? Mitä eroja havaitset? Miksi kaikki eivät puhu samanlaista kieltä? Tee yksityiskohtaisia havaintoja ja paina mieleesi esimerkkejä.

III Kirjoitus- ja keskustelutehtäviä esityksen jälkeen

1. Teatteriarvostelu

Teatteriarvostelun ohje:

1. Otsikoi arvostelusi. Älä käytä pelkkää näytelmän nimeä tai tehtävänantoa otsikkona.
2. Arvostelu sisältää seuraavat osat, joiden järjestyksen voit päättää vapaasti.

a) Näytelmän esittely:

Millaisesta teatteriesityksestä on kysymys? Kerro ainakin aiheesta ja esityksen tyyllilajista.

Esittele teoksen käsikirjoittaja, ohjaaja, tärkeimmät näyttelijät ja esityspaikka. Nämä tiedot voit sijoittaa aloituskappaleeseen.

Esittele juoni lyhyesti mutta kattavasti. Kerro esimerkkejä havainnollistaaksesi ajatuksesi. Panosta näytelmän henkilöiden esittelyyn.

Kerro myös lavastuksesta, puvustuksesta, musiikista, valoista ym. tehokeinoista, näyttelijätyöstä ja kaikesta, minkä koet oleelliseksi näytelmän kannalta.

b) Oma mielipiteesi näytelmästä Elling:

Kerro, mikä esityksessä oli mielestäsi hyvää: ajankohtaisuus, realismi, huumori, näyttelijätyö, näytelmän aihe jne.

Kerro, missä esityksessä olisi parantamisen varaa.

Perustele mielipiteesi havainnollistavien esimerkkien avulla.

c) Kokoa loppuarvio esityksestä Elling

Esitä yhteenveto esityksestä eli arvostele se esim. kiinnostavaksi, tylsäksi, ajatuksia antavaksi, tusinatavaraksi, elämykseksi tai viihdyttäväksi. Perustele ajatuksesi huolella ja tee hallittu lopetuskappale.

2. Runo, kirje tai viesti

Asetu jommankumman päähenkilön rooliin ja kirjoita runo, kirje tai viesti hänen puolestaan valitsemallesi henkilölle.

- a) Äidille
- b) Hoitajalle
- c) Lapsuudenystävälle
- d) Opettajalle
- e) Jollekin muulle (esim. valokuvissa olleelle henkilölle)

3. Runotehtävä

1. Erittele Ellingin (tai nimimerkki E:n) runon

- a. puhetilannetta
- b. kielikuvia.

Sitten olen siellä,
sisällä toveruuden ilmapiirissä,
vapaana velvollisuuksista,
vailla pelkoa että joku
vaatisi minulta jotain.
Ei hyvää eikä pahaa.
Olen mies ilman nimeä.
Aurinkolasit päässä.
Taskussa salainen runo.

Menen tiskille ja tilaan virvoitusjuoman,
nojaan laiskasti baaritiskiin,
seison siinä kuin kotonani.
Olen nyt yksi muiden mukana,
ympärillä sekalaista seurakuntaa.
Oletan heidän tekevän päätelmiään.
Kuka on tuo rento hahmo tiskillä?
Miksi hän juo limonaadia?
Varmaankin hän on jo nauttinut osansa
yön kevyttä polttoöljyä.
Ja nyt on edessä limsa tai kuolema,
ja kuolemaa hän on haistanut.

Riutunut nainen nousee korokkeelle
koputtaa mikrofoniin
katse harhaillen ylistää pilviin illan runoilijat,
joihin täten heti suhtaudun karsaasti
— voiko heidän runoistaan olla mihinkään,
jos heidät pitää etukäteen ylistää
maasta taivaaseen?

Koko ilta alkaa haiskahtaa
Parnasson eksklusiiviselta dominanssilta.

Sitten runoilijat aloittavat
ja minua huimaa
sillä heidän runoissaan
ei ole päätä eikä häntää
mutta ihmiset taputtavat
ja nyökkivät ymmärtävästi
vaikka heidän pitäisi
ottaa runoilijalta kirja pois
pidellä häntä ystävällisesti
ja silittää hellästi päätä
kun runoilijalle tulee tarve
päästää suustaan poeettisia visioitaan
ja pornografisia kuumeheureitaan.

Mutta ihmiset taputtavat
ja karjuvat ihastuksesta
ja niin minä tajuan että minun
on etsittävä yleisöni muilta markkinoilta,
että minusta on tuleva underground-runoilija E.
joka sujauttaa runonsa suljettuihin pakkauksiin
hapankaalipakkauksiin
ja palauttaa ne vaivihkaa markettien hyllyihin
ja on pian oleva kaikkien huulilla —
mystinen hapankaalirunoilija E.

2. Kirjoita oma runosi, jonka voisit sujauttaa vaikkapa kaupan muropaketteihin. Voit kirjoittaa omasta aiheesta tai valita jonkin seuraavista: ystävyys ja yksinäisyys, pelko ja rohkeus tai menneisyys ja tulevaisuus.

Voit kirjoittaa joko Ellingin tyyliä mukaillen eli pastissin tai ihan omalla tyyllillä.

4. Vertailutehtävä

Tehtävän voi tehdä esimerkiksi ryhmässä keskustellen.

Verratkaa Ellingin ja Kjell Bjarnen suhdetta Steinbeckin *Hiiriä ja ihmisiä* -romaanikatkelman Lennien ja Georgen suhteeseen.

—

Lennie nousi polvilleen ja katsoi alas Georgeen.

- Eikö me syödäkään illallista?

- - Syödään toki, tietty syödään, jos ensin keräät kuivia pajunoksia hiukan. Minulla on pakkauksessani kolme paputölkkiä. Sytytä nuotio valmiiksi. Saat tulitikun, jahka olet koonnut pajunoksat. Sitten kuumennetaan pavut ja syödään.

Lennie sanoi:

- Pavut maistuvat hyvältä, kun panee tomaattisoseetta sekaan.
- Mutta sitä kun meillä ei ole. Painu keräämään oksia. Äläkä vitkuttele. On pimeää ennen pitkää.

Lennie väentäytyi kömpelästi seisaalleen ja katseli pensaikkoon. George ei noussut, makasi vain ja vihelteli itsekseen. Alavirrasta, sieltä päin, minne Lennie oli kadonnut, kuului loiskuttelun ääntä. George lakkasi viheltämästä ja kuunteli.

- Piruparka, hän sanoi itsekseen ja jatkoi sitten viheltelyään.

Hetken kuluttua Lennie tulla rytisteli pois pensaikosta. Hänellä oli pieni pajunoksa kädessään. George nousi istualleen.

- Kas niin, hän sanoi tyyliä. – Hiiri tänne!

Mutta Lennie yritti parhaansa mukaan teeskennellä viatonta, ilmehti ja elehti kuin ei olisi mitään tehnyt.

- Mikä hiiri, George? Ei mulla ole mitään hiirtä.

George ojensi kätensä.

- Älä kakista. Anna tänne. Et sinä minua silmään sahaa.

Lennie empi, perääntyi, silmäili hätääntyneesti pensaikon reunaa ikään kuin olisi suunnitellut silmitöntä pakoa. George sanoi kylmästi:

- Annatko pois sen hiiren, vai täytyykö minun tärskäyttää?
- Mikä minun pitäisi antaa, George?
- Tiedät jumaliste paremmin kuin hyvin. Tahdon hiiren.

Lennie työnsi vastahakoisesti käden taskuunsa. Hänen äänensä vavahti hiukan.

- En ymmärrä, miksen saa pitää sitä. Ei se ole kenenkään oma hiiri. En minä sitä mistään varastanut. Löysin sen tien vierestä lojumasta.

--

John Steinbeck, *Hiiriä ja ihmisiä* (1937), suomennos Jouko Linturi (1973)

5. Luetelmatehtävä

Äidinkielen ylioppilaskokeen lukutaidon vastausteksti voi joskus olla luettelma.

(<http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/haku/luettelma/ohje/27>). Kirjoita vastauksesi luettelmaksiksi, jossa on vähintään viisi kohtaa.

1. Miksi näytelmän nimihenkilö Elling on myös päähenkilö?
2. Mikä näytelmässä on surullista tai traagista?

6. Kirjoitustehtäviä

Näistä tehtävistä voi kirjoittaa lukutaidon vastauksia lukiotasolla (merkkimäärä voi vaihdella 2500 - 5000 merkkiin) tai eripituisia kirjoitelmia myös muilla koulutasoilla.

1. Ota lähtökohdaksesi näytelmästä kohtaus, joka puhutteli sinua eniten tai jäi päällimmäiseksi mieleesi. Kerro, miksi juuri tuo kohta jäi mieleesi ja millaisia ajatuksia se sinussa herätti.
2. Nosta esiin Ellingin ja Kjell Bjarnen kohtaamista laitoksen ulkopuolisen asumisen haasteista mielestäsi tärkein. Miten näytelmä toi kyseisen haasteen esiin draaman keinoin?
3. Vertaa Ellingin ja Kjell Bjarnen ongelmia lapsuudenkodistaan ensimmäiseen omaan kotiin muuttavan nuoren ongelmiin. Millaisia eroja ja millaisia yhtäläisyyksiä näissä todennäköisesti on?
4. Analysoi ja erittele näytelmässä käytettäviä seuraavia teatterin keinoja: musiikki, Ellingin yleisölle tarkoitetut repliikit, roolihenkilöiden puvustus, näytelmän lavastus. Miten näillä tuetaan tarinan kerrontaa?
5. Elling ja Kjell Bjarne ovat molemmat laitostaustaisia mutta kuitenkin taustoiltaan ja ominaisuuksiltaan erilaisia henkilöitä. Vertaile heitä ja tuo esiin myös, miten näytelmässä tuotiin esiin heidän erojaan ja yhtäläisyyksiään.
6. Näytelmän tapahtumat eivät sijoitu nykyiseen sosiaalisen median tai kännyköiden aikakauteen. Miten Elling ja Kjell Bjarne ratkaisivat läheisyyden ja ihmissuhteiden etsinnän ongelmiaan? Nosta esiin näitä seikkoja kuvaavista kohtauksista vähintään yksi ja erittele siitä syntyvää komiikkaa, sillä näytelmä luokitellaan draamakomediaksi.

IV Draamatehtäviä

1. Pysähtynyt kuva

Oppilaat jaetaan ryhmiin. Jokainen ryhmäläinen ottaa vuorollaan kaikista muista ryhmäläisistä valokuvan, joka esittää häntä itseään koskettanutta näytelmän kohtausta. Ryhmä valitsee valokuvistaan sen, jonka haluaa esitellä muille ryhmille.

2. Kuuma tuoli

Tuolissa istuessaan oppilas kertoo valitsemaansa roolihahmoon eläytyen millaisena pitää itseään. Oppilas voi kuvailla ja perustella hahmonsa toimintaa tietyssä näytelmän kohtauksessa.

Muut kyselevät tuolissa istuvalta hahmoon ja hänen toimintaansa liittyviä kysymyksiä.

3. Menneisyyden valokuva-albumi

Tässä tehtävässä pohditaan, mikä aiempi tapahtuma mahdollisesti selittää henkilöhahmon pelkoja ja epätavallista käyttäytymistä.

Ryhmässä pohditaan, millaiset tilanteet ovat voineet vaikuttaa henkilön pelkoihin ja epätavalliseen käytökseen.

Ryhmä konkretisoi pohdintansa tuloksen ottamalla valokuvia näistä tilanteista.

Ryhmä päättää, mitä ryhmäläisten valokuvia otetaan ryhmän yhteiseen menneisyyden valokuva-albumiin. Tavoitteena on rakentaa ryhmässä henkilöhahmoille yhtenäinen ja ehyt tarina, joka on johtanut nykytilanteeseen.

Jokainen ryhmä esittelee valokuva-albuminsa toisille ryhmille.

4. Tulevaisuuden valokuva-albumi

Tässä tehtävässä pohditaan, millaisia näytelmän henkilöiden elämäntilanteet ja keskinäiset suhteet ovat viiden vuoden kuluttua.

Ryhmä pohtii, mitä näytelmän henkilöille kuuluu viiden vuoden kuluttua. Ryhmä konkretisoi pohdintansa tuloksen ottamalla valokuvan valitsemastaan näytelmän henkilöhahmosta yhdessä yhden tai useamman näytelmän muun henkilöhahmon kanssa.

Ryhmä päättää, mitä ryhmäläisten valokuvia otetaan ryhmän yhteiseen tulevaisuuden valokuva-albumiin. Tavoitteena on rakentaa ryhmässä henkilöhahmoille yhtenäinen ja ehyt tarina, mutta ryhmä voi päätyä myös toisenlaiseen ratkaisuun.

Jokainen ryhmä esittelee valokuva-albuminsa toisille ryhmille.

V Materiaalia ja tehtäviä mielenterveydestä

1. Miten määrittelet mielenterveyden?

- **Mielenterveyshäiriö** = yleisnimitys psykiatrisille häiriöille, joista seuraa ihmiselle haittaa, kärsimystä tai toimintakyvyn laskua
- Aiheuttavat kärsimyksen lisäksi huomattavia taloudellisia kustannuksia yhteiskunnalle
- **Aiheuttavat toisinaan ja erityisesti hoitamattomina jopa ennenaikaisia kuolemia**
- Monille mielenterveyshäiriöitä ilmaantuu joskus elämässään ja **suurimmalla osalla ne ovat ohimeneviä**
- **Mielenterveyden negatiivinen ulottuvuus** = mielenterveyden ongelmat tai häiriöt
- **Mielenterveyden positiivinen ulottuvuus** = mielen ja voinnin tila, jota luonnehtii hyvä toimintakyky

WHO	Mielenterveys tarkoittaa hyvinvoinnin tilaa, jossa ihminen tunnistaa omat kykynsä ja mahdollisuutensa, kykenee selviytymään arkipäiväisestä stressistä ja työskentelemään sekä ottamaan osaa yhteisönsä toimintaan.
Suomen Mielenterveysseura	Mielenterveys on voimavara, joka muodostuu läpi elämän ihmisen ja elinolosuhteiden välisessä yhteydessä.
Itävaltalainen neurologi ja psykoanalyysin perustaja Sigmund Freud (1856–1939)	Mielenterveys on kykyä tehdä työtä ja rakastaa.

Opiskelijoilta voidaan kysyä, mitä yhteistä näillä määritelmillä on. Entä mitä eroa?

2. Mielenterveyden ja -sairauden välinen raja on hämärä

Historian valossa näyttää siltä, että hulluiksi julistetut ihmiset ovat muuttaneet maailmaa paljon enemmän kuin arkisen terveet –**tiedätkö psyykkisesti sairastuneita merkkihenkilöitä?**

- Suurista taiteilijoista käytännössä valtaosaa on pidetty hulluna. Moni heistä myös vahingoitti itseään. Vincent van Gogh leikkasi korvalehtensä irti ja kirjailija Guy de Maupassant halusi todistaa olevansa kuolematon ampumalla itseään. Myös tiedemiehistä niin moni on julistettu hulluksi, että se tuntuu historian valossa suorastaan ansiolta.

3. Nuorten mielenterveyshäiriöt

- Vuonna 2014 tehdyn laajan tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että maailmanlaajuisesti noin joka kolmas ihminen kärsii jonkinasteisesta mielenterveyden häiriöstä elämänsä aikana.
- On arvioitu, että Euroopan unionissa noin 83 miljoonaa ihmistä kärsii jonkinasteisesta mielenterveyden häiriöstä vuosittain.
- Suomessa jää joka päivä 7-8 nuorta aikuista työkyvyttömyyseläkkeelle <https://yle.fi/uutiset/3-7479261>
- [nuorten-maara-psykiatrisessa-erikoissairaanhoidossa-lisaantyi-rajusti-ylilaakari-tilanne-on-halyttava-ja-akuutti-200757340/](https://yle.fi/uutiset/3-7479261)
- Kelan tilastot kertovat, että vuonna 2017 mielenterveysperusteisia sairauspoissaoloaikoja alkoi noin 16 prosenttia enemmän kuin edellisellä vuonna. Naisilla näiden poissaolojen kasvu oli jyrkempää kuin miehillä. Mistä häiriöistä arvelet isoimman kasvun johtuvan? (Kasvusta suurin osa johtui masennus- ja ahdistuneisuushäiriöistä.)

4. Mikä sinusta on normaalia?

Äänestys toiminnoista/parikeskustelut:

a) normaali b) epänormaali c) ei voi määrittää

1. Mobiilipelien pelaaminen/somettaminen usea tunti päivittäin
2. Läheisen kuoleman sureminen niin, ettei kykene palaamaan töihin useisiin viikkoihin
3. Useamman ihmisen kanssa avoimessa parisuhteessa oleminen samanaikaisesti
4. Ahdistuksen tunteminen päivittäin
5. Hikiliikunnan harjoittaminen joka päivä
6. Kotoa lähtiessä tarkistaa useamman kerran, että ovi on lukossa
7. Aikuinen haluaa pukeutua joka päivä mustaan

4. Normaalialta vai epänormaalialta

Mikä on normaalia, ja onko psykologin tehtävä auttaa ihmisiä tulemaan normaaleiksi?

Entisaikaan Suomessa oli melko tiukat normit siitä, mikä oli normaalia, ja erityisesti siitä, mikä oli epänormaalialta ja siksi ei-suotavaa. Tietyt ammatit olivat kunnioitettavia, ja ahkeruus oli kiistaton hyvä. Miehillä, naisilla ja lapsilla oli omat oikeutensa ja velvollisuutensa. Yhteiskunnan raja-aitojen yli loikkivaa henkilöä ei katsottu hyvällä.

Tätä nykyä esimerkiksi perhe-elämän muodot ovat varsin moninaisia. Vielä muutama vuosikymmen

sitten psykologiassakin pidettiin esimerkiksi homoseksuaalisuutta epänormaalina. Nykyään normaaleja perheitä ovat ydinperheen lisäksi mm. yksinhuoltaja-, maahanmuuttaja- ja sateenkaariperheet. Sukupuolten tasa-arvo on edennyt, vaikkei se vielä varsinkaan palkkausasioissa aina näykään.

Osa aiemmin sairaina pidetyistä asioista on siirtynyt normaaliuden piiriin. Jopa itsetyydytystä ja kortinpeluuta pidettiin aikoinaan synteinä. Psykoottisille oireille on löydetty merkityksiä ja moni aiemmin hoitamatta jäänyt vaiva on todettu hoitamattomaksi traumaksi, jossa ei sinällään ole mitään epänormaalia.

Normaalin alue on voimakkaasti laajentunut, ja epänormaalin vastaavasti kutistunut. Kohta mikään inhimillinen ei ole meille täysin vierasta. Suomalaisen yhteiskunnan sisällä on kuitenkin yhteisöjä (esimerkiksi fundamentalistiset uskovaiset), joissa käsitys epänormaaliudesta on jäänyt paljon laajemmaksi. Monissa maailman maissa pääsee edelleen varsin helposti epänormaalin kirjoihin.

Suomessa epänormaalia eli selvästi tuomittavaa on edelleen, jos vahingoittaa toisia tai itseään (jälkimmäisessä tapauksessa on itsetuhoinen ja sairas).

(Suomen Psykologiliitto)

http://www.psyli.fi/ajankohtaista/blogi/arkisto/mika_on_normaalia.434.blog

5. Millaisia stereotyyppioita mielenterveyshäiriöihin voi liittyä ja miksi?

ks. [mental+disorders+memes](#)

Voiko nykyään yhtä avoimesti kertoa psyykkisestä kuin fyysisestä sairaudestaan? Vieläkö saa helposti ”hullun” leiman ja siksi mielen sairastumista hävetään?

6. Millaisia mielenterveyden häiriöiden tyypilliset oireet ovat?

HYVINVOIVA NUORI:

- normaalia mielialanvaihtelua
- hyvä uni
- energinen olo
- hyvä suorituskyky ja aikaansaavuus
- sosiaalista aktiivisuutta

LIEVÄT OIREET:

- hermostuneisuutta, ärtyneisyyttä, surua

- univaikeuksia
- väsymystä
- asioiden lykkäämistä
- vähentynyttä sosiaalista aktiivisuutta

PSYKKISESTI SAIRAS:

- ahdistuneisuutta, vihaa, toivottomuutta
- unihäiriöitä
- uupumusta
- aikaansaamattomuutta
- vetäytymistä sosiaalisista suhteista

VAHVASTI OIREILEVA:

- syvää ahdistusta, raivokohtauksia, masentuneisuutta
- vakavia unihäiriöitä, unettomuutta
- syvää voimattomuutta
- kyvyttömyyttä suoriutua arkiaskareista
- eristäytymistä sosiaalisista suhteista

VI Syventäviä tehtäviä näytelmän teemoista

Seuraavassa on tehtäviä ja näkökulmia Elling-näytelmän teemoista yksin sekä ryhmässä työstettäväksi. Ohessa on myös linkkejä erilaisiin aineistoihin. Tehtävät soveltuvat erityisesti sosiaali- ja terveysalan koulutuksiin. Tehtäviin voi käyttää näytelmän sijaan tai oheen elokuvaa *Elling* tai kirjaa *Veriveljet* (Invar Ambjørnsen, 2004).

1. Itsemääräämisoikeus, vastuu ja vapaus

Itsemääräämisoikeudesta Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira sanoo ”Potilaan itsemääräämisoikeus on sosiaali- ja terveydenhuollon johtava periaate. Potilaslain mukaan potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan.” <https://www.valvira.fi/terveydenhuolto/potilaan-asema-ja-oikeudet-oikeudet/potilaan-itsemaaraamisoikeus> Haettu 13.6.2019

Sosiaali- ja terveysalan toimintaa ohjaavat erilaiset asiakirjat (lait, asetukset, ohjeet, suositukset, ym.)

- a) Etsi ja tutki erilaisia asiakirjoja (esim. finlex.fi, valvira.fi, stm.fi). Millaisia määräyksiä ja ohjeita löydät itsemääräämisoikeudesta, vapaudesta ja vastuusta sosiaali- ja terveydenhuollon työssä?
 - b) Etsi oman ammattiryhmäsi sosiaali-/terveydenhuoltoalan eettiset ohjeet. Mitä näissä sanotaan itsemääräämisoikeudesta, vastuusta ja vapaudesta? (näkökulmana sekä asiakas/potilas että työntekijä)
 - c) Mitä uutta näistä opit? Mikä jo tiedossasi ollut vahvistui tai kirkastui?
 - d) Mitä ja miten löytämäsi tietoa aiot käyttää omassa työskentelyssäsi nyt tai valmistuttuasi? Miksi juuri nämä asiat ovat sinulle tärkeitä? Tai välttämättömiä työssä?
 - e) Katso näytelmää itsemääräämisoikeuden, vastuun ja vapauden teemojen kautta; millaisia tilanteita huomaat? Miten tilanteissa toiminnan (esim. Frank, Elling, Kjell Bjarne) voisi perustella? Vai voiko?
 - f) Voit myös katsoa elokuvan *Elling* tai lukea kirjan *Veriveljet* (Invar Ambjørnsen, 2004) näitä teemoja tarkastellen. Miten tilanteissa toiminnan voisi perustella? Vai voiko?
 - g) Seuraavassa on kolme katkelmaa Invar Ambjørnsenin kirjasta *Veriveljet* (2004). Lue katkelmat ja valitse niistä yksi, kaksi tai kaikki kolme ja pohdiskele niitä perustellen löytämäsi tiedon (itsemääräämisoikeus, vastuu ja vapaus) pohjalta. Voit pohtia esimerkiksi Frankin toimintaa tai kertojana toimivan Ellingin kokemuksia. Voit myös miettiä, miten itse olisit tilanteissa toiminut ja miksi?
 - h) Vinkki opettajalle; katkelmista I. ja III. voi myös muodostaa väittelyt Frankin toiminnasta (toiminnan oikeutuksen puolustajat ja vastustajat).
- I. ”Mutta Frank tuli sotkemaan asioitamme! Hän puuttui kaikkeen mitä sanoimme ja teimme. Se oli sietämätöntä! Mikään ei kelvannut, ja kun joskus harvoin ryhdistäydyin ja kerroin missä kaappi seisoo, sain lyhyen ja ytimekkään käskyn pitää suunni kiinni. Se oli pahaa aikaa ja kaipasin usein takaisin Brønesin kuntoutuskeskukseen, jossa hallitsi kiltti sisar Gunn. Kirjoitin hänelle, että olin joutunut paikkaan lähelle helvettiä, mutta hän vain kirjoitti takaisin ja sanoi, ettei minun pitäisi liioitella niin hirveästi vaan tehdä parhaani”
- ”Liioitella? Tehdä parhaani, vaikka Frank pilkkasi ihanteitani ja polki estetiikantajuani? Minäkö tässä asunnossa asuisin vai hän? Oli hänen oma asiansa miten hän maalasi kotitalonsa seinät –

mutta säällisyyden nimissä oli kait minun asiani päättää miltä oman kotini näyttäisi. Halusin asuntoon appelsiininväriset seinät ja sillä selvä. Ostin oranssia maalia koko rahan edestä. Enkä ehtinyt edes avata ensimmäistä tölkkiä kun Frank saapui kutsumatta ja takavarikoi koko roskan. Hän halusi valkoista – ja vaihtoi joka ikisen litran silmiäni edessä. Minun piti jopa auttaa kantamaan tölkit takaisin. Seisoin vieressä sillä välin kun Frank ja myyjä, sietämätön häiskä kaiken kaikkiaan, vitsailivat värivalinnastani. Jos yritin vedota demokraattiseen järjenjuoksuun, Frank nauroi minulle päin naamaa ja sanoi jotakin siihen suuntaan, että se oli mennyt muodista kauan sitten. Täällä määräsi hän. Asunto ei sitä paitsi ollut minun vaan Oslon kunnan, ja siellä hänellä taisi olla koko lailla sananvaltaa.” s. 13-14.

- II. ”- Kysyin, koska teillä kahdella näyttää menevän hemmetin lujaa. Vielä kuukausi sitten te nyhjötitte asunnossanne ja näpläsitte kaukosäädintä. Eikös teillä ole asiat siihen nähden hyvällä tolalla?..... Frank iski minulle silmää ja minä iskin veitikkamaisesti takaisin. Me pidimme toisistamme nyt. Olimme saaneet toisistamme otteen. Hyvän, lämmittävän otteen..... Minulla oli parta ajamatta ja olin juuri sopivan torjuva. Hän oli luopunut yrityksistä saada minut riisumaan aurinkolasini. Hän oli hyväksynyt, että minulla oli sisin siinä missä muillakin.” s. 172
- III. ”Minun teki mieli itkeä, mutta en kerta kaikkiaan jaksanut. Sen sijaan vaihdoin puhtaat alushousut ja soitin Frankille. Sanoin niin kuin asia oli. Selitin, että juopottelu oli karannut käsistä ja ettemme voineet tämän jälkeen näyttäytyä ihmisten ilmoilla. Meillä ei nimittäin ollut aavistustakaan, mitä olimme tehneet yön aikana, minulla ainakin löi tyhjää. Selitin että Kjell Bjarne makasi sammuneena vessassa ja oli todennäköisesti varastanut harmaan puvuntakin. Olin pannut menemään käytännöllisesti koko eläkkeeni, tarkemmin sanottuna paikannut sen taksikuskin kasvoille. Tiesin, että taksikuskit pitivät yhtä, joten toisin sanoen en tuntenut oloani turvalliseksi missään muualla lukuun ottamatta ehkä Brøynesiä. Mitä Frank siihen sanoi? Nauroi! Hän ulvoi naurusta ja sanoi että olimmepa me panneet haisemaan. Halusin tietää milloin Brøynesiin olisi takaisinkuljetus, mutta sellaista hän ei halunnut ottaa kuuleviin korviinsakaan. Brøynes oli hänen mielestään toloja varten, ja sitten hän väitti että tekemme oli pohjimmiltaan hyvin normaali – ainakin lähtökohdiltaan. Millaisilta lähtökohdilta muka jos tohdin kysyä? -Herrajumala, Elling. Te olitte ulkona juhlimassa lapsen syntymää ja sitten teiltä karkasi mopo käsistä. Ota särkylääkettä ja mene nukkumaan.....” s. 222-223.

2. Ammatillinen vuorovaikutus

Ammatilliseen vuorovaikutukseen voidaan sisällyttää esimerkiksi sanallinen ja sanaton viestintä, havainnointi ja kuuntelu sekä keskustelun ohjaaminen. Hoitosuhdetyöskentelyyn liittyy myös muun muassa empatia, luottamus ja huolenpito. (Heikkinen-Peltonen, Innamaa, Virta (2016) 4-6. painos. Mieli ja terveys)

- Määrittele yllä mainittuja elementtejä etsimällä niistä tietoa erilaista luotettavista alan lähteistä.
- Rikastuta käsitettä. Etsi erilaisista luotettavista alan lähteistä lisää elementtejä ammatillisen vuorovaikutuksen käsitteeseen liittyen.
- Katso näytelmä Elling ja/tai elokuva Elling ja/tai lue kirja Veriveljet ja tutki ammatillisen vuorovaikutuksen ilmenemistä näiden kautta. Mitä löysit? Mitä löydöksistäsi ajattelet?

- d) Arvioi omaa ammatillisen vuorivaikutuksen osaamistasi tällä hetkellä asteikoilla 1-10. 1= en vielä osaa, 10= olen tässä jo vahvoilla. Valitse yksi tai useampi sinulle tärkeä elementti. Piirrä jokaista varten oma jana paperille ääripäinä 1 ja 10. Merkitse janalle ruksi osaamistasi vastaavaan kohtaan ja kirjaa ruksille numeerinen arvo. Seuraavaksi pohdi itsellesi tavoitearvo ja merkitse se janalle. Kuvaile tavoitearvon osaaminen eli millaista osaamisesi on, kun olet tavoitearvossasi. Tämän jälkeen vielä päättää ensimmäinen pieni teko, joka vie sinua lähemmäs tavoitetasoasi. Päättää toteuttaa jotakin sellaista, jonka voit tehdä seuraavien 48 tunnin aikana. Palaa tavoitteisiisi ajoittain ammatillisen vuorovaikutuksen kehittymisen edetessä. Olet mitä luultavimmin päässyt lähemmäs tavoitearvoasi!

Käytä tehtäviin a) ja b) esimerkiksi yllä mainittua Mieli ja terveys -kirjaa tai muuta oman alasi oppikirjaa, jossa käsitellään ko. aihetta. Tässä alla on vinkiksi listattuna muutama julkaisu aiheeseen liittyen.

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/54081/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201705232473.pdf>

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/143102/Opinnaytetyo%202018.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20130483/urn_nbn_fi_uef-20130483.pdf

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/88644/Korhonen_Tiina.pdf?sequence=1&isAllowed=y

3. Omahoito

- a) Tutustu erilaisiin internetissä oleviin omahoitomateriaaleihin. Tutki vähintään seuraavat sivustot: www.mielenterveystalo.fi ja www.mieli.fi
- b) Millaisia materiaaleja löysit? Kenelle ne on tarkoitettu?
- c) Voisivatko näytelmän/elokuvan Elling tai Veriveljet –kirjan hahmot mielestäsi hyötyä löytämästäsi materiaalista? Perustele ajatuksesi.
- d) Jos materiaalia suosittelisit, mitä ja miten heille materiaalista kertoisit? Harjoitelkaa ohjaustilannetta rooliharjoitteena (esim. hoitaja-Elling, hoitaja-Kjell Bjarne).

4. Ihmisen tarpeet

Abraham Maslow esitti jo 1940-luvulla tarvehierarkiansa pohtiessaan, mikä ihmistä motivoi. Edelleen se ja sen sovellukset ovat käytössä esimerkiksi pedagogiikan alueella tai markkinoinnissa. (<https://peda.net/jyvaskyla/poske/koulutustarjotin/koulutusmateriaaleja/mt>) .

Alimmaisena Maslowin tarvehierarkiassa ovat fysiologiset tarpeet, kuten ravinto ja uni. Kun nämä tarpeet on tyydytetty, nousevat seuraavan portaan tarpeet tärkeiksi eli turvallisuuden tarve, kuten fyysinen turvallisuus ja omaisuuden suoja. Sitä korkeammalla tarvealueella ovat sosiaaliset tarpeet, kuten ystävyys, yhteenkuuluvuus ja rakastaminen. Tämän alueen tarpeiden täytyttyä tarpeeksi

seuraavana tulee arvostetuksi tuleminen tarve. Korkeimman tarvealueen Maslowin teoriassa muodostaa itsensä toteuttamisen tarve, kuten luovuus ja ongelmien ratkaisu. Esimerkiksi wikipediasta löydät tämän tiivistettynä visuaaliseen pyramidiin:

https://fi.wikipedia.org/wiki/Abraham_Maslow

- a) Mieti, miten näytelmässä näkyvät Maslow'n tarvehierarkian eri tasojen tarpeet?
- b) Tutki, miten Elling ja Kjell Barne löytävät eri tapoja toteuttaa niitä. Entä Frank?
- c) Mieti lisäksi, mitä tarvealueiden toteutumista Frankin työ sosiaaliohjaajana mahdollistaa.
- d) Seksuaalisuus on laitettu alimmalle eli fysiologisten tarpeiden tasolle. Minkä muiden tasojen tarpeita ihmisen seksuaalisuuteen liittyy kuin vain fysiologiset tarpeet? Miten nämä tulevat esiin näytelmässä tai kirjassa?

5. Toipumisorientaatio eli recovery-ajattelu

Toipumisorientaatio-ajattelu mielenterveyden hoidossa tarkoittaa sellaista viitekehystä, jossa keskeisesti painotetaan potilaiden/asiakkaisen/kuntoutujien omia voimavaroja, toiveikkuutta oman elämänsä suhteen, osallisuutta omassa elinympäristössä sekä oman elämän merkityksellisyyden löytymistä ja kokemista.

- a) Selvitä lisää, mikä tässä ajattelutavassa on uutta?
- b) Entä haasteellista?

Tässä alla on vinkiksi listattuna muutama linkki aiheeseen liittyen.

<https://recovery.fi/>

<https://www.slideshare.net/THLfi/toipumisorientaation-teoreettiset-lhtkohdat-mik-tss-on-uutta>

<https://mielenterveyshelmi.fi/blogi/vaikuttava-mieli/mita-on-toipumisorientaatio/>

- c) Mieti myös näytelmän kautta toipumisorientaatiota: mikä Brøynesin sairaalan ja Oslon kunnan toiminnassa kuvaa laitoseskeistä, mikä taas on toipumisorientaation mukaista palveluiden järjestämistä. Mikä sosiaaliohjaaja Frankin toiminnassa on selvästi toipumisorientaatioajattelun mukaista, mikä taas ei?
- d) Missä kohtaa huomaat Kjell Bjarnen ja Ellingin itse pitävän kiinni laitospolttavista toimintatavoista, missä taas näkyy heidän voimavarojensa käyttöönotto ja lisääntyminen?
- e) Minkälaiset asiat vahvistavat toiveikkuuden ja oman elämän merkityksellisyyden kokemusta näytelmässä tai kirjassa?
- f) Keksitkö vielä muuta, mitä Ellingille tai Kjell Bjarnelle voisi tarjota, mikä vahvistaisi heidän omien voimavarojen vahvistumista?
- g) Pohdi lopuksi; minkälaiset asiat tuovat sinulle itsellesi toivoa ja merkityksellisyyden tunnetta elämääsi?

VII Tampereen Teatterin ohjelmisto

1. Mikä näytelmä?

Mene Tampereen Teatterin nettisivuille osoitteeseen www.tampereenteatteri.fi ja etsi sieltä vastaukset seuraavaan tehtävään.

Mitä Tampereen Teatterin syksyllä 2019 tai keväällä 2020 ohjelmistossa olevaa näytelmää tarkoitetaan?

- a) Näytelmä, joka kertoo joulusta ja itsekkästä kitupiikistä
- b) Maailmankuulu suurmusikaali, joka perustuu mm. Disneyn animaatioelokuvaan
- c) Nauruhermoja kutkuttava komedia, jossa aiheena on sairaus ja terveys
- d) Draamakomedia, joka kertoo kahden erilaisen miehen ystävydestä ja selviytymisestä arjen haasteissa
- e) Elämänmakuista kirjeenvaihtoa kahden Suomen rakastetuimman näyttelijän tähdittämänä
- f) Kahden naisen riemukasta heittäytymistä ja paneutumista häpeän ytimeen
- g) Trilogian neljäs osa. Kertomus kahdesta matkakumppanista, joiden tiet ovat eronneet.
- h) Hyytävän jännittävä psykologinen trilleri
- i) Huippuhauska komedia avioliiton kautta sukuun väistämättä kuuluvista ihmisistä
- j) Yhden miehen tulkinta klassikkoteoksesta

Oikeat vastaukset:

a) Saiturin joulu, b) Notre Damen kellonsoittaja, c) Lisää saikkua, kiitos!, d) Elling, e) Rakkauskirjeitä, f) Häpeä! – Nolo komedia, g) Arktiset leikit, h) Piina, i) Appivanhempien ABC – 10 tapaa selvitä, j) Riivaajat

2. Suosikit ohjelmistossa

Nyt kun olet tutustunut Tampereen Teatterin ohjelmistoon tarkemmin, mitkä kolme näytelmistä valitsisit ja menisit mieluiten katsomaan? Vertaillkaa pareittain valintojanne ja perustelkaa, miksi valitsitte juuri ne kolme näytelmää; mikä niissä kiinnostaa eniten.

3. Näyttämöt

Missä kolmessa paikassa Tampereen Teatterin näytelmiä esitetään?

vastaus: Päänäyttämöllä Keskustorilla, Frenckell-näyttämöllä sekä Kulttuuriravintola Kivessä

4. Näyttelijät

Etsi Tampereen Teatterin sivuilta tietoja kolmesta sinua kiinnostavasta näyttelijästä.

VIII Teatterietiketti

Teatterietiketistä saat käytännön tietoa Tampereen Teatteriin tulemisesta ja teatterissa viihtymisestä.

- Tulethan teatteriin ajoissa, sillä myöhästyneet pääsevät saliin vasta väliajalla. Teatterin ulko-ovet avataan jo tuntia ennen esityksen alkua, mutta saliin pääset 15 minuuttia ennen esityksen alkua.
- Tarkista etukäteen, millä näyttämöllä esitys on. Päänäyttämö ja Kulttuuriravintola Kivi sijaitsevat Keskustorilla ja Frenckell-näyttämö Keskustorin toisessa päässä Satakunnan sillan pielessä.
- Ulkovaatteet jätetään esityksen ajaksi narikkaan. Päänäyttämöllä sinua palvelee narikkahenkilökunta (narikkamaksu 2 €) tai voit jättää vaatteesi itsepalvelunaulakkaan. Frenckell-näyttämöllä itsepalvelunaulakot sijaitsevat teatterin aulassa.
- Jätäthän myös reput ja eväät naulakkaan.
- Huomaavaisuudesta kanssakatsojia kohtaan tulethan teatteriin ilman voimakkaita hajusteita.
- Väliaikatarjoilun voit tilata ennakoon, näin välttyt jonottamiselta väliajalla.
- Istuinpaikkasi löydät teatterilipusta. Tarvittaessa vahtimestarit opastavat sinut oikealle paikalle.
- Suljethan esityksen ajaksi kännykän, samoin myös kaikki soittimet ja pelit.
- Esityksen aikana valokuvaaminen ja nauhoittaminen eivät ole sallittua.
- Eläydy esitykseen! Naura, jos esitys naurattaa ja itke, jos itkettää. Voit antaa myös väliaplodeja.
- Esityksen päätyttyä voit taputtaa, huutaa ”bravo!” tai nousta seisomaan ja taputtaa.
- Halutessasi voit lähettää näyttelijöille kiitoksena vaikkapa kirjeen tai kukkia. Jätä tervehdyksesi tullessasi tai väliajalla narikkaan tai vahtimestarille, niin näyttelijä saa sen loppukiitoksiin.
- Toivomme, että nautit teatterin taiaista! Otamme mielellämme vastaan palautetta. Kommentoi näkemäsi esitystä nettisivuillamme www.tampereenteatteri.fi.

